

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (0 5) 209 6170 / (0 5) 209 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Susisteminta informacija
25/05

2025-03-14

Grenlandijos politinė raida – nuo kolonijos iki išplėto savarankiškumo

Šiame darbe supažindinama su Grenlandijos pagrindiniais istoriniais faktais, statuso kaita Danijos sudėtyje, taip pat Grenlandijos tautos teise į laisvą apsisprendimą pagal tarptautinę teisę. Apžvelgiamos aktualios JAV pretenzijos į Grenlandiją.

Grenlandija yra didžiausia pasaulyje sala, esanti tarp Atlanto ir Arkties vandenynų. Jos plotas 2 166 086 km², gyventojų skaičius yra 56 542 (2025 m. sausio 1 d. duomenimis)¹. Sostinė – Nūkas, turinti apie 19 000 gyventojų. Didžiausią etninę grupę – 88 procentus – sudaro saloje gimę ir gyvenantys grenlandai (inuitai). Apie 81 procentų teritorijos dengia ledas, kurio vidutinis storis 1 500 m, didžiausias 3 000 metrų. Gyvenamosios vietovės išsidėsčiusios salos pakraščiuose. Paminėtina, kad Grenlandijoje fiziniams ir juridiniams asmenims nesuteikiama privačios nuosavybės teisė į žemę, o tik suteikiamas leidimas naudoti pagal prašymą priskirtą žemę, pavyzdžiui, pastatų statyboms (Grenlandijos žemės reikalus administruoja salos Vyriausybė)². Be to, 2025 m. Grenlandija sugriežtino sąlygas žemės priskyrimui ir pastatų įsigijimui, nustatiusi tokias sąlygas kaip Danijos pilietybės turėjimas ar nuolatinė registruota gyvenamoji vieta Grenlandijoje bent dvejus metus³.

Grenlandijoje tarp miestų nėra kelių ir geležinkelių, o susisiekimas vyksta tik jūros ar oro transporto priemonėmis (pavyzdžiui, keltais, laivais, tarp jų Grenlandijos Vyriausybei priklausančios bendrovės „Royal Arctic Line“ dukterinės bendrovės „Arctic Umiaq Line“ laivais, taip pat Grenlandijos nuosavybei priklausančios oro linijų bendrovės „Air Greenland“ lėktuvais). Grenlandijos oficialios statistikos tarnybos pateikiamais duomenimis, saloje yra 13 oro uostų, taip pat 43 sraigtasparnių nusileidimo aikštelės. Dauguma pakrančių gyvenviečių turi prieplaukas, o miestuose yra 13 uostų vandens transportui⁴.

¹ Statistics Greenland: <https://stat.gl/dialog/topmain.asp?lang=en&sc=BE>

² Horten – Not the same right of private property as in Denmark:
<https://en.horten.dk/publications/articles/articles2020/expropriation-in-greenland>

³ Eliás Thorsson. Greenland cracks down on foreign property buyers amid rising geopolitical tensions. *Arctic Today*, 2025:
<https://www.arctictoday.com/greenland-cracks-down-on-foreign-property-buyers-amid-rising-geopolitical-tensions/>

⁴ Statistics Greenland – Greenland in Figures 2024:
<https://stat.gl/publ/en/GF/2024/pdf/Greenland%20in%20Figures%202024.pdf>

1 pav. Šiaurės Atlanto regiono politinis žemėlapis

Grenlandija neturi savo atskiros valiutos, naudojama Danijos krona. Pasaulio banko duomenimis, Grenlandijos bendrasis vidaus produktas 2021 m. sudarė 3,24 mlrd. JAV dolerių⁵. Infliacija 2024 m. sausio mėnesį, palyginti su tuo pačiu metu 2023 m., siekė 2,2 proc. Pagrindinė ekonominės veiklos rūšis yra žvejyba, kurios produktai sudaro apie 90 proc. eksporto. Grenlandijos Vyriausybei priklauso didžiausia šiame sektoriuje žvejybos bendrovė „Royal Greenland A/S“. Kita žvejybos pramonėje dominuojanti bendrovė yra privati „Polar Seafood“⁶. Grenlandija taip pat eksportuoja gėlą vandenį ir ledą⁷. Saloje yra naudingųjų iškasenų – grafito, cinko, geležies rūdos, aukso, titano, vanadžio, vario, ličio, chromo, cirkonio, nikelio, rubinų, deimantų telkinių⁸. Pagal Mineralinių išteklių įstatymą⁹, Grenlandijos Vyriausybė kontroliuoja ir naudoja Grenlandijos gelmėse esančius gamtos išteklius (2 str. 1 d.). Paminėtina, kad 2021 m. priėmus vadinamąjį Urano įstatymą¹⁰, uždrausta urano žvalgomoji, bandomoji veikla ir gavyba Grenlandijoje, o taip pat ir kitų mineralų, jei pastarųjų rūda turi daugiau kaip 100 ppm urano.

Nepaisant pirminių optimistinių prognozių dėl naftos ir gamtinių dujų telkinių, žvalgybiniai tyrimai ir bandomieji gręžiniai nebuvo sėkmingi. Grenlandijos Vyriausybė 2021 m. nusprendė sustabdyti naftos ir gamtinių dujų žvalgybos ir bandomųjų gręžinių naujų licencijų suteikimą, pateisindama tai aplinkosaugos, nesamos ekonominės naudos argumentais ir poreikiu orientotis į tvarią atsinaujinančią energetiką¹¹.

Šiuo metu veikiančios penkios hidroelektrinės, priklausančios Grenlandijos valstybinei energetikos įmonei „Nukissiorfiit“, užtikrina apie 70 procentų elektros energijos poreikio. Nutolusiose vietovėse, neprijungtose prie hidroelektrinių tinklų, vis dar naudojami generatoriai, veikiantys iškastinio kuro pagrindu. Kol kas nedidelėmis iniciatyvomis pradama naudoti saulės energija¹².

⁵ World Bank – Greenland's GDP: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=GL>

⁶ Statistics Greenland – Greenland in Figures 2024:

<https://stat.gl/publ/en/GF/2024/pdf/Greenland%20in%20Figures%202024.pdf>

⁷ Naalakkersuisut – The legal framework on ice and water in Greenland:

https://govwater.gl/emner/lovgivning?sc_lang=en

⁸ The Greenland Mineral Resources Portal: <https://www.greenmin.gl/>

⁹ Mineral Resources Authority – Mineral Resources Act:

<https://govmin.gl/exploitation/get-an-exploitation-licence/mineral-resources-act/>

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Morten Buttler. Greenland bans all future oil exploration citing climate concerns. *The Time*, 2021:

<https://time.com/6080933/greenland-bans-oil-exploration/>

¹² The “Energy Globe” – Greenland: <https://energyglobe.info/national/winner/greenland>

Nukissiorfiit: <https://nukissiorfiit.gl/kl/Nukissiorfiit-pillugu>

Grenlandijos svarbiausių istorinių faktų retrospektyva

Pirmosios žinios apie Grenlandijoje gyvenančius senovės eskimus (*Paleo-Eskimos*), migravusius iš Kanados Arktinio salyno, siekia ketvirtą–antrą tūkstantmetį prieš Kristų. Tokią migraciją skatino ruonių, jūros vėplių ir kitų vietinių gyvūnų medžioklės galimybės, nekonkuruojant dėl šių išteklių su kitomis žmonių grupėmis. Senovės eskimų gyvenvietės sunyko 1300–1400 m. dėl tokių spėjamų priežasčių kaip izoliuoto gyvenimo neigiami padariniai, klimato pokyčiai (vadinamasis Mažasis ledynmetis, prasidėjęs saloje maždaug 1200–1300 m.), salos šiaurinėje dalyje likusių paskutiniųjų senovės eskimų gyventojų konkurencija dėl teritorijų ir resursų su Tulės inuitais, pasiekusiais Grenlandiją maždaug 1200 m. Mokslininkų nuomone, šiauriečiai vikingai (*norse*), gyvenę Grenlandijoje 985–1450 m. laikotarpiu, nepalaikė ryšių su senovės eskimais, tačiau, kaip liudija archeologiniai radiniai, su Tulės inuitais buvo užmezgę taikius prekybinius santykius, nors buvo ir pavienių priešiško susidūrimo atvejų.

Šiauriečių vikingų 14 laivų flotilė, vadovaujama norvegų kilmės islando Eriko Raudonojo (*Erik the Red*), atplaukė iš Islandijos į Grenlandiją 985 m. (iš 25 laivų kelionės tikslą pasiekė tik 14). Šių kolonistų gyvenvietės įsikūrė kitose salos dalyse nei gyveno tenyksičiai senovės eskimai. Būtent šiauriečiai vikingai maždaug 1000 m. pastatė pirmąją krikščionių bažnyčią Grenlandijoje (senovės eskimai ir Tulės inuitai išpažino animizmo religiją, pagal kurią materialūs kūnai, augalai, gyvūnai, daiktai ir kiti dalykai turi sielas, savo dvasias). Oficialiai krikščioniška vyskupija Grenlandijoje buvo įkurta 1124 m., Norvegijos karaliui Sigurdui I Magnusonui (Sigurdui Kryžiuočiu) paskyrus vyskupą Arnaldurą. Paskirti Grenlandijai vyskupą paprašė saloje gyvenantis autoritetingas vietos lyderis Sokkis Thorissonas, užsitikrinęs vietinės bendruomenės pritarimą jo iniciatyvai. Paminėtina, kad Grenlandijos vyskupija 1345 m. formaliai paprašė Norvegijos arkivyskupijos atleisti nuo dešimtinės mokesčio dėl sunkių vietinio gyvenimo sąlygų. Po to, kai Grenlandijoje gyvenęs vyskupas Alfrass mirė 1378 m., jo pakeisti nebeatvyko joks kitas dėl vis labiau atšiauraus klimato, nykstančių šiauriečių vikingų gyvenviečių ir praktiškai nutrūkusio Grenlandijos susisiekiimo su Norvegija. Pažymėtina, kad 1261 m. saloje gyvenę šiauriečiai vikingai susitarė su Norvegijos karaliumi Hakonu Hakonarsonu dėl Grenlandijos pavaldumo Norvegijos karūnai. Tikėtasi ekonominės naudos, reguliaraus būtinų dalykų (pavyzdžiui, medienos, geležies, grūdų) pristatymo į Grenlandiją, kadangi vietinė gavyba buvo negalima, taip pat pagalbos sprendžiant vietinius konfliktus. Visgi, Norvegijos karaliui nustačius monopolinę valstybės kontroliuojamą laivų teisę į prekybą su Grenlandija, tačiau 1369 m. nuskendus paskutiniam reguliariam ryšium palaikiusiam laivui „Groenlands Knorr“, prekybiniai saitai su Grenlandija nutrūko dėl vis labiau nepalankaus klimato, sumenkusio susidomėjimo Grenlandijos eksportuojamomis prekėmis, pavyzdžiui, jūrų žinduolių iltimis, taip pat Norvegijos politinių prioritetų pokyčių po 1380 m. sudarytos sąjungos su Danija. Saloje gyvenusių šiauriečių vikingų gyvenvietės galutinai sunyko 1450–1500 m., kaip spėjama dėl tokių veiksnių derinio kaip klimato atšalimas ir neprisitaikymas prie pakitusių aplinkos sąlygų, ekonominiai sunkumai ir izoliacija po nutrūkusių prekybos ryšių su išore, konfliktiniai susidūrimai su Tulės inuitais¹³.

Savo ruožtu, šiuolaikinių Grenlandijos inuitų protėviai, Tulės inuitai, kilę iš Šiaurinės Aliaskos dalies, per Kanados Arktinį salyną, kaip tarpinę stotelę, galiausiai atvyko ir į Grenlandiją maždaug 1200 m. Pavadinimas – Tulės inuitai susijęs su Grenlandijos Tulės vietove, kurioje vykę archeologiniai tyrimai aptiko pirmųjų inuitų kultūros pėdsakus. Tulės inuitai, naudoję kitokius, pažangesnius medžioklės įrankius, turėję šunų kinkinius, geresnes būstų ir laivų statybos technologijas, skirtingai nuo senovės eskimų ir šiauriečių vikingų, buvo geriau prisitaikę prie atšiaurių vietos sąlygų, todėl, kaip manoma, sėkmingai išliko ir įsitvirtino Grenlandijoje¹⁴.

¹³ Jette Arneborg. *The Norse Settlement of Greenland*. Cambridge University Press, 2023:

<https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-history-of-the-polar-regions/norse-settlement-of-greenland/374AA6805C6C4580A7E019224E354F25>

¹⁴ Sean P.A. Desjardins and Peter D. Jordan. Arctic archaeology and climate change. *The Annual Review of Anthropology*, 2019:

https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/103312016/annurev_anthro_102317_045901.pdf

1721 m. į Grenlandiją atvykusi Norvegijos evangelikų liuteronų misionieriaus Hanso Egede vadovaujama misija, tikėdamasi atkurti ryšius su šiauriečiais vikingais, pastarųjų neaptiko (senovės eskimai tuo metu taip pat jau buvo išnykę Grenlandijoje), todėl ėmėsi skleisti savo tikėjimą inuitų tarpe. Šiai misijai leidimą suteikė Danijos-Norvegijos karalius Frederikas IV, o sutelktinį privačių suinteresuotų pirklių finansavimą (su nežymiu karaliaus išdo priedu) užtikrino įsteigta Bergeno Grenlandijos kompanija. Pastaroji bankrutavo 1727 m. dėl finansinių išlaikymo sunkumų ir nevykusios prekybinės konkurencijos su Olandų prekybininkais. Po kito mėginimo valdyti Grenlandijos prekybos ir gyvenviečių reikalus per 1747 m. įsteigtą Kopenhagos bendrosios prekybos kompaniją, turėjusią jai suteiktą prekybos su Grenlandija monopolio privilegiją nustatytose teritorijose, ši kompanija savo įgaliojimus 1774 m. perdavė naujai įsteigtam valstybiniam Karališkajam Grenlandijos prekybos departamentui.

Danijos-Norvegijos sąjunga buvo išardyta 1814 m., kai Danija pagal Kylio taikos sutartį¹⁵ turėjo atsisakyti Norvegijos, tačiau išlaikė jos buvusias valdas – Islandiją, Grenlandiją, Farerų salas.

Grenlandijos statuso kaita Danijos sudėtyje

Danijoje 1849 m. priėmus Konstitucinį aktą, absoliučią monarchiją pakeitusi į konstitucinę monarchiją ir įtvirtinusį nacionalinio dvejų rūmų parlamento įsteigimą bei valdžios galių padalijimą tarp karaliaus, parlamento ir teisminės valdžios, Grenlandija išliko Danijos kolonija ir Konstitucinio akto tekste nebuvo minima¹⁶. Tęstinis Grenlandijos priskyrimas Danijos kolonijoms tuo istoriniu laikotarpiu buvo formaliai patvirtintas, pavyzdžiui, 1908 m. gegužės 27 d. Danijos parlamentui priėmus Grenlandijos kolonijų valdymo įstatymą (dan. *Loven om Styrelse af Kolonierne i Grønland m.m.*)¹⁷. Šiuo įstatymu pertvarkant Grenlandijos valdymą, prekybos reikalai buvo atskirti nuo administravimo, salos vakariniame krante išsidėstę smulkesni administraciniai teritoriniai vienetai buvo apjungti į dvi stambias administracines apygardas ir įsteigtos naujos dvejų lygių administracinės struktūros – gyvenviečių municipalinės tarybos (*Kommuneråd*) ir jų renkamos aukštesnės dvejų provincijų tarybos (*Landsråd*). Papildoma tarpinė administravimo struktūra – apygardų tarybos (*Sysselråd*) buvo įvestos 1925 m. Vėliau, 1950 m., gyvenviečių municipalines tarybas ir apygardų tarybas pakeitė šiuolaikinės savivaldybės, o dvejų provincijų tarybos (*Landsråd*) buvo apjungtos į vieningą Grenlandijos nacionalinę tarybą (*Grønlands Landsråd*)¹⁸.

Danijos vidaus reikalų ministerijos 1921 m. gegužės 10 d. priimtas ir karaliaus patvirtintas dekretas dėl prekybos, misijų ir medžioklės stočių Grenlandijoje apėmė taip pat ir Grenlandijos vietovės Tulės apygardos prijungimą prie Danijai priklausančios kolonijos teritorijos Grenlandijos saloje¹⁹. Tulės apygarda iki tol buvo Danijos neoficialioje įtakos zonoje. Skirtingai nuo kitų Grenlandijos vietovių, nuo 18 a. tiesiogiai pavaldžių Danijos kolonijinei administracijai, dėl atšiaurių klimato sąlygų likusi izoliuota Tulės inuitų genties gyvenamoji vieta šiaurės vakarinėje salos dalyje iki 1909 m. vis dar nebuvo kontroliuojama Danijos. Tik nuo 1818 m. šią gentį ėmė lankyti banginių medžiotojai ir ekspedicijos. Atvykęs danas tyrinėtojas Knudas Rasmussenas 1909 m. Tulėje įkūrė komercinės prekybos stotį ir savo privačia iniciatyva ėmėsi kolonizuoti vietovę, kurią vadino Tulės apygarda. Paminėtas 1921 m. gegužės 10 d. dekretas atitiko Danijos strateginius siekius sustiprinti

¹⁵ *Kiel-traktaten*: <https://sv.wikisource.org/wiki/Kiel-traktaten>

¹⁶ *Aarhus universitet – Danmarks Riges Grundlov, 5. juni 1849*:

<https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/danmarks-riges-grundlov-af-5-juni-1849-junigrundloven/#indhold1>

¹⁷ *Inatsisartut – Etableringen af Landsrådene*:

<https://ina.gl/media/elklpgit/d-inatsisartut-website-inatsisartutgl-media-10680-201109-brochure-etablering-af-landsraadet-for-100-aar-siden-a4-dk.pdf>

¹⁸ Axel Kjær Sørensen. *Denmark-Greenland in the twentieth century. Museum Tusulanum Press, 2007*:

<https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/34944>

¹⁹ *Judgment of the Permanent Court of International Justice on the Legal Status of Eastern Greenland, 1933, p. 12*:

<https://www.sfu.ca/~palys/IntlCourt1933-LegalStatusOfGreenland.pdf>

savo valdžią visoje Grenlandijoje, atremiant galimas kitų šalių, tarp jų Norvegijos, teritorines pretenzijas į salą²⁰.

1953 m. priėmus Danijos Konstitucinio akto²¹ pataisas, Grenlandijai buvo suteiktos 2 vietos Parlamente (renkamų narių). Tvirtinant šį Konstitucinį aktą, vietoje dviejų rūmų buvo apsispręsta palikti vienų rūmų Parlamentą – 179 narių Folketingą (28 str.). Užbaigiant Danijos Konstitucinio akto pataisų rengimo ir derinimo etapą, vieninga Grenlandijos nacionalinė taryba, atstovaudama salos gyventojams, 1952 m. pareiškė savo pritarimą pataisoms.

Danijos užsienio reikalų ministro 1953 m. rugsėjo 3 d. Jungtinių Tautų (toliau – JT) generaliniam sekretoriui įteiktame komunikate pažymėta, kad priėmus Danijos Konstitucinio akto pataisas, Grenlandija tapo neatskiriama Danijos dalimi, su tokiomis pat teisėmis kokias turi Danijos kitos teritorinės dalys, o Grenlandijos gyventojams atstovaujama Parlamente kaip ir visiems kitiems Danijos piliečiams²².

Akademinėje literatūroje paaiškinama, kad Grenlandijos dekolonizacijai įtakos turėjo 1945 m. įkurtos JT organizacijos pastangos užtikrinti teritorijų, kurių tautos dar nėra pasiekusios visiškos savivaldos, gerovę. JT Chartijos²³ 73 straipsnio e dalis įpareigojo šalis, atsakingas už nesavivaldžių teritorijų valdymą, reguliariai, informacijos tikslais, teikti JT generaliniam sekretoriui statistinę ir kitokią informaciją apie ekonomines, socialines ir švietimo sąlygas tose teritorijose. Tuo tikslu 1946 m. JT sudarė sąrašą nesavivaldžių teritorijų, administruojamų JT valstybių narių. Grenlandija buvo Danijos įvardinta kaip jos nesavivaldi teritorija. Danijos politikų susirūpinimas galimu neigiamu ir kritišku tarptautiniu dėmesiu Grenlandijos, kaip kolonijos, padėtimi, taip pat nepasitenkinimas išoriniu kontroliavimu pasitarnavo kaip postūmis 1953 m. pakeisti Grenlandijos statusą²⁴. JT Generalinė Asamblėja, 1954 m. lapkričio 22 d. priėmusi rezoliuciją, pripažino Grenlandijos atitikimą savivaldžios teritorijos kriterijams, salos laisvanorišką integraciją į Danijos Karalystę ir panaikino Danijos pareigą teikti informaciją pagal JT Chartijos 73 straipsnio e dalį²⁵.

Grenlandijoje 1977–1978 m. laikotarpiu susiformavus svarbiausioms oficialioms politinėms partijoms *Siumut* (pasisakančiai už didesnę salos autonomiją ir savivaldą), *Inuit Ataqatigiit* (pasisakančiai už visišką salos atsiskyrimą nuo Danijos) ir *Atassut* (iš pradžių pasisakančiai prieš kokią nors autonomiją, vėliau palaikančiai salos savivaldą asociacijoje su Danija, be atsiskyrimo), politinėje darbotvarkėje ėmė ryškėti ir buvo priimti sprendimai, lėmę Grenlandijos kursą link didesnio savarankiškumo. Papildomą paskatą suteikė Grenlandijos gyventojų nepasitenkinimas Danijos įstojimu į Europos Ekonominę Bendriją 1973 m., taip pat Danijos „dviguba politika“ Grenlandijos ir JAV atžvilgiu šaltojo karo laikotarpiu, kai JAV ambasadoriui 1957 m. užklausus dėl JAV ir Danijos 1951 m. sudarytos gynybos sutarties plačiai aiškintinų nuostatų taikymo branduoliniams ginklams, Danijos premjeras Hansas Christianas Hansenas slapta, neoficialiai ir panaudojęs numanomo leidimo formuluotę 1957 m. leido JAV dislokuoti branduolinį ginklą Grenlandijos Tulės vietovėje įkurtoje amerikiečių oro pajėgų bazėje, o šis faktas iškilo į viešumą 1968 m., Tulėje sudūžus JAV patruliuojančiam bombonešiui „B-52“ su termobranduolinėmis bombomis (dėl saugumo mechanizmų branduolinė grandininė reakcija neįsijungė, todėl sprogitas neįvyko) ir pasklidusioms radioaktyvioms medžiagoms užteršus apie 8 km² plotą (buvo nedelsiant surengta teritorijos valymo operacija ir apie 90 proc. surinktų teršalų išgabenta į JAV)²⁶.

²⁰ *Decision from European Court of Human Rights as to admissibility of application (HINGITAQ 53 vs. Denmark, Application No. 18584/04)*:

<https://elaw.org/resource/denmark-hingitaq-53-vs-denmark-application-no-1858404-decision-european-court-human-rights-a>

²¹ *Denmark – the Constitutional Act*: <https://www.thedanishparliament.dk/en/democracy/the-constitutional-act>

²² *Communication from the Minister for Foreign Affairs of Denmark (14 September 1953)*:

<https://digitallibrary.un.org/record/1327188?ln=en&v=pdf#files>

²³ *United Nations Charter*: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>

²⁴ *Aarhus University – The Danish decolonisation of Greenland, 1945–54*:

<https://nordics.info/show/artikel/the-danish-decolonisation-of-greenland-1945-54-1>

²⁵ *UN General Assembly – Resolution No. 849 (IX)*: [https://docs.un.org/en/A/RES/849\(IX\)](https://docs.un.org/en/A/RES/849(IX))

²⁶ *IPPNW – Thule Accident*: <https://www.nuclear-risks.org/en/hibakusha-worldwide/thule.html>

Pažymėtina, kad Danijos ministras pirmininkas, 1957 m. laikinai vykdęs ir užsienio reikalų ministro pareigas, H. Ch. Hansenas savo viešais oficialiais pareiškimais, pavyzdžiui, 1957 m. gruodžio 2 d. įvykusiame NATO ministrų susitikime, deklaravo Danijos antibranduolinę politiką²⁷. Paminėtina, kad Danija, kaip viena iš NATO steigiančiųjų šalių, pasirašė Šiaurės Atlanto sutartį (tapo NATO nare); 1949 m. balandžio 4 d. Grenlandija, tuo metu turėjusi Danijos kolonijos statusą, automatiškai kartu įsijungė į NATO²⁸.

Po Tulės incidento, tiek Danijos Parlamentas 1968 m. vasario 8 d. priimtoje rezoliucijoje, tiek Danijos Vyriausybė 1968 m. gegužės 31 d. spaudos pranešime po pasikeitimo notomis su JAV dėl 1951 m. gynybos sutarties paaiškinimų, užtikrino nebranduolinę zoną Grenlandijoje²⁹.

Į Danijos įstojimą į Europos Ekonominę Bendriją 1973 m. Grenlandija neigiamai reagavo dėl europinių nuostatų žuvininkystės klausimu. Danijoje 1972 m. spalio 2 d. vykusiame nacionaliniame įpareigojančios galios referendume dėl šalies narystės Europos Ekonominėje Bendrijoje, „už“ pasisakė 63,3 proc. balsavusiųjų (bendras dalyvavimo referendume aktyvumas siekė 90,14 proc.). Tuo tarpu Grenlandijos saloje tame referendume 70 proc. balsavusiųjų pasisakė „prieš“³⁰. Visgi, nepaisant Grenlandijos neigiamo nusistatymo, ji Danijos sudėtyje 1973 m. buvo įjungta į Europos Ekonominę Bendriją³¹.

Paminėtų įvykių kontekste, taip pat Grenlandijos nacionalinei tarybai (*Grønlands Landsråd*) prašant, kad Danija jai suteiktų didesnę sprendimų galią tvarkant Grenlandijos vystymosi reikalus, Danijos ministras Grenlandijos reikalams Knudas Hertlingas 1973 m. sausio mėnesį suformavo komitetą, sudarytą iš šios salos atstovų, kad išanalizuotų didesnės autonomijos galimybes. Šio pirminio komiteto rekomendacijų pagrindu, 1975 m. buvo sudarytas jungtinis Danijos ir Grenlandijos atstovų komitetas, parengęs Savivaldos įstatymo projektą, kurį Danijos Parlamentas priėmė 1978 m. lapkričio 29 d., o Grenlandijoje įvykęs konsultacinis referendumas 70,1 proc. balsavusiųjų pritarimu teigiamai įvertino 1979 m. sausio 17 d. (dalyvavimo referendume aktyvumas siekė 63 proc.). Grenlandijos savivaldos įstatymas įsigaliojo 1979 m. gegužės 1 d., kai po šio konsultacinio referendumo Danijos karalienė 1979 m. vasario 21 d. pasirašė papildantįjį aktą „Dėl Grenlandijos savivaldos įstatymo įsigaliojimo ir Grenlandijos Parlamento rinkimų“. Šiame akte buvo nustatyta, kad rinkimai turi įvykti 1979 m. balandį, dar prieš įsigaliojant pačiam Savivaldos įstatymui³².

1979 m. balandžio 4 d. buvo surengti rinkimai į Grenlandijos savivaldos įstatymu³³ naujai sukurtą vietinį Parlamentą (įstatymų leidžiamąją asamblėją) – *Landstingq* (vietoje iki tol veikusios Grenlandijos nacionalinės tarybos (*Grønlands Landsråd*). Pirmuose rinkimuose buvo išrinktas 21 narys, vėliau parlamentarų skaičius padidintas iki 31, priėmus atskirą įstatymą, kaip tai nustatyta Savivaldos įstatymo 2 straipsnio 2 dalyje. Be įstatymų leidžiamosios asamblėjos, renkamos slaptu balsavimu tiesioginiuose rinkimuose kas ketverius metus, Grenlandijos savivaldos įstatyme įtvirtinta ir vykdomoji administracija – *Landsstyre*. Įstatyme įtvirtinta, kad Grenlandija yra atskira bendruomenė Danijos Karalystės sudėtyje (angl. *Greenland is a distinct community within the Kingdom of Denmark*). Grenlandijos savivaldos įstatymu salos jurisdikcijai buvo perduotos su vidaus reikalais susijusios sritys, išvardintos įstatymo priede, tokios kaip mokesčių, žvejybos, prekybos ir konkurencijos reikalų, socialinės apsaugos, sveikatos priežiūros, būstų administravimo, transporto ir aplinkosaugos. Danijos jurisdikcijai ir toliau liko užsienio, gynybos ir saugumo užtikrinimo, teisėtvarkos ir teismų, monetarinės politikos ir pilietybės klausimai (su Grenlandija konsultuojamasi

²⁷ US Department of State: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v12/d4>

²⁸ NATO – Denmark: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_162357.htm

²⁹ Danish Institute of International Affairs: <https://ciaotest.cc.columbia.edu/wps/dup03/>

³⁰ Library of Congress: <https://maint.loc.gov/law/help/brexit/greenland.php>

³¹ Folketinget – Referenda:

<https://www.thedanishparliament.dk/Publications/~~/media/PDF/publikationer/Informationsark/Engelsk/Referenda.ashx>

³² Elin Hofverberg. Home Rule Act (1979), and the Act on Self-Government (2009). *Library of Congress*, 2019:

<https://blogs.loc.gov/law/2019/06/greenlands-national-day-the-home-rule-act-1979-and-the-act-on-self-government-2009/>

³³ *The Greenland Home Rule Act (29 November 1978)*:

https://www.cvce.eu/content/publication/2013/12/4/541d1d6c-e3e9-4b81-b844-d95679e2e304/publishable_en.pdf

prieš priimant su ja susijusius teisės aktus). Paminėtina, kad Grenlandijos gyventojai išlaikė 1953 m. Danijos Konstituciniame akte įtvirtintą teisę rinkti du savo atstovus į Danijos Folketingą.

Grenlandijos savivaldos įstatymas nustatė, kad Grenlandija turi laikytis Danijos įsipareigojimų pagal tarptautines sutartis ir tarptautinėms organizacijoms Danijos deleguotų įgaliojimų.

Grenlandijos savivaldos įstatymas nustatė Danijos centrinės valdžios atstovo Grenlandijoje – komisaro (dan. *Rigsombudsmand*) postą, siekiant prižiūrėti, atstovauti ir užtikrinti Danijos interesus. Pagal įstatymą, Danijos ir Grenlandijos ginčai dėl jurisdikcinių dalykų turėjo būti sprendžiami taryboje, sudarytoje iš dviejų Danijos atstovų, dviejų Grenlandijos atstovų ir trijų Danijos Aukščiausiojo Teismo teisėjų, nominuotų šio teismo pirmininko (vienas iš teisėjų turėjo pirmininkauti sudarytai tarybai). Danijos ir Grenlandijos keturiems atstovams susitarus, ginčo klausimas buvo laikomas išspręstu, o priešingu atveju sprendimą turėjo priimti teisėjai. Kol ginčas buvo nagrinėjamas taryboje, Danijos Vyriausybė turėjo teisę sustabdyti Grenlandijos valdžios institucijos priimto ginčijamo įstatymo ar sprendimo įsigaliojimą.

Pagal Grenlandijos savivaldos įstatymą, pagrindinė kalba – grenlandų, o danų kalbos turi būti mokoma. Abi šios kalbos gali būti naudojamos oficialiame bendravime.

Grenlandijai 1979 m. įtvirtinus savo savivaldą Danijos sudėtyje, suaktyvėjo siekis turėti atskirus savito kultūrinio ir tautinio identiteto nacionalinius simbolius. 1980 m. Parlamentas (*Landstingas*) pradėjo vėliavos dizaino atranką, o 1985 m. vasario 15 d. galutiniu slaptu balsavimu (14 balsų pritarimu, 11 – prieštaravus) patvirtino autoriaus Thue Christianseno sukurtą vėliavos variantą. Oficialiai pirmajai vėliavos pakėlimo ceremonijai buvo pasirinkta vasaros diena, kai saulės šviesa matoma visas 24 valandas – 1985 m. birželio 21 d. (ši diena paskelbta Grenlandijos nacionaline diena)³⁴. Vėliavos spalvos simbolizuoja sniegynų ir ledkalnių baltumą ir tyrumą, gyvybiškai svarbius išteklius teikiančius vandenį (raudona juosta), salos geografinei padėčiai būdingą prie horizonto esančios saulės raudonos šviesos žaismą ant baltų kalnuotų sniegynų poliarinės dienos metu, simbolizuojantį atsinaujinimą ir gyvybingą šilumą³⁵.

Grenlandijos dabartinis herbas, kurio dizaino autorius yra Jensas Rosingas, buvo Landstingo oficialiai patvirtintas 1989 m. gegužės 1 d. Baltasis lokys simbolizuoja salos fauną, o mėlynas fonas – supančius vandenį³⁶.

Grenlandija šiuo metu lygiagrečiai ir oficialiai turi du himnus – pirminį „Nunarput utoqqarsuanngoravit“ (angl. *You Our Ancient Land*), priimtą dar kolonijiniu laikotarpiu, 1916 m., ir antrinį, Grenlandijos savivaldos valdžios institucijų 1979 m. patvirtintą „Nuna asiilasooq“ (*The Land of Great Length*), atspindintį inuitų savitą kultūrinį identitetą ir istorinį ryšį su sala³⁷.

Pažymėtina, kad įgijusi savivaldos teisių, Grenlandija savo teritorijoje 1982 m. vasario 23 d. surengė konsultacinį referendumą dėl išstojimo iš Europos Ekonominės Bendrijos. Referendumą inicijavo Landstinge daugumą (13 vietų iš 21) turėjusi euroskeptišku pažiūrų partija *Siumut*, be kita ko, agitavusi atsiimti žuvininkystės reikalų kontrolę iš europinės Bendrijos. Referendume 53,02 procentai balsavusiųjų pasisakė už pasitraukimą iš Europos Ekonominės Bendrijos (dalyvavimo referendume aktyvumas siekė 74,91 procentą). Derybas 1982–1984 m. laikotarpiu Grenlandijos vardu su Bendrijos institucijomis vykdė Danija kaip atsakinga už užsienio politiką. Kaip nelengvai (kitos šalys nuogaštavo dėl galimo precedento sukūrimo), bet galiausiai sėkmingai pasiektą rezultatą, 1984 m. kovo 13 d. visų 10 Bendrijos valstybių narių atstovai pasirašė Sutartį dėl Europos Bendrijų steigimo sutarčių dalinių pakeitimų Grenlandijos atžvilgiu³⁸. Pagal šią sutartį, po ratifikavimo

³⁴ Greenland to Hoist Own Flag on June 21. *Los Angeles Times / Associated Press*, 1985:

<https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1985-02-17-me-3655-story.html>

³⁵ *Flags–World: Flag of Greenland: meaning and colors*: <https://flags-world.com/en/flag-of-greenland/>

³⁶ *Wikipedia – Coat of arms of Greenland*: https://en.wikipedia.org/wiki/Coat_of_arms_of_Greenland

³⁷ *Country Reports*: <https://www.countryreports.org/country/Greenland/nationalsymbols.htm>

³⁸ *Treaty amending, with regard to Greenland, the Treaties establishing the European Communities*:

https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:f1f4a405-276c-4cc1-ac03-710fea8c3565.0004.02/DOC_1&format=PDF

proceso įsigaliojusią 1985 m. vasario 1 d., buvo panaikintas Europos anglių ir plieno bendrijos, taip pat Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutarčių galiojimas Grenlandijai. Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartis liko iš dalies galioti Grenlandijai pagal jai suteiktą naują statusą ir priskyrimą užjūrio šalims ir teritorijoms, asocijuotoms su Europos ekonomine bendrija. Savo ruožtu, Danija buvo įrašyta prie Europos ekonominės bendrijos steigimo sutarties 131 straipsnyje išvardintų šalių, turinčių specialius ryšius su Bendrija nepriklausančiomis šalimis ir teritorijomis. Tokiu būdu buvo formaliai pripažintas Danijos specialus ryšys su Grenlandija, suteikiantis teisinį pagrindą Grenlandiją traktuoti kaip užjūrio šalį ir teritoriją, asocijuotą su Europos ekonomine bendrija. Šie pokyčiai suteikė Grenlandijos žuvininkystės produktų eksportui prieigą prie ES rinkos netaikant tarifų ir galimybę gauti ES suteikiamas finansines išmokas ir finansinę bendradarbiavimo paramą, o ES laivams sudarė žvejybinės veiklos sąlygas Grenlandijos išskirtinėje ekonominėje zonoje.

1999 m. Grenlandijos vykdomosios valdžios institucija – *Landsstyre* – sudarė komisiją Grenlandijos padėčiai Danijos sudėtyje peržiūrėti. Šios komisijos 2003 m. pateiktų rekomendacijų pagrindu, Grenlandijos ir Danijos vyriausybės 2004 m. birželio mėnesį suformavo dvišalę savo atstovų komisiją, parengusią Grenlandijos savarankiško valdymo įstatymo projektą³⁹.

Grenlandijos savarankiško valdymo įstatymui⁴⁰ buvo 75,54 proc. piliečių balsų pritarta konsultaciniame referendume, salos teritorijoje vykusiame 2008 m. lapkričio 25 d. (dalyvavimo bendras aktyvumas siekė 71,96 proc.)⁴¹. Grenlandijos įstatymų leidžiamajai asamblėjai (*Landstingui*) pritarus, Danijos Parlamentas (*Folketingas*) Grenlandijos savarankiško valdymo įstatymą patvirtino 2009 m. birželio 12 d. Įstatymas įsigaliojo 2009 m. birželio 21 d. ir pakeitė ankstesnį, 1979 m. Grenlandijos savivaldos įstatymą.

Grenlandijos savarankiško valdymo įstatymo preambulėje pažymima, kad pripažįstant Grenlandijos tautos (*the people of Greenland*, dan. *det grønlandske folk*, gren. *inuaat kalaallit*) teisę į apsisprendimą pagal tarptautinę teisę, šis įstatymas yra paremtas siekiu skatinti lygybę ir abipusę pagarbą Danijos ir Grenlandijos partnerystėje.

Pagal Grenlandijos savarankiško valdymo įstatymą, įstatymų leidžiamosios asamblėjos *Landsting* pavadinimas pakeistas į *Inatsisartut* (Grenlandijos Parlamentą), o vykdomosios valdžios *Landsstyre* pavadinimas į *Naalakkersuisut*. Įstatyme įtvirtinta, kad Grenlandijoje oficiali kalba yra grenlandų. Kiti pakeitimai, palyginti su ankstesniu savivaldos įstatymu, apima papildomai suteiktą jurisdikciją gamtinių išteklių, teisminės valdžios, aviacijos, taip pat Grenlandijos atsakomybei priskirtų sričių finansavimo klausimais (Danijai išlaikant valiutos reikalų kontrolę ir platesnės monetarinės politikos sritį). Be to, Grenlandija įgijo daugiau savarankiškų teisių tarptautinių sutarčių, diplomatinio atstovavimo, narystės tarptautinėse organizacijose (leidžiančiose narystę ne valstybėms kaip subjektams) srityse. Įstatymas nustatė kasmetinę 3,4 mlrd. Danijos kronų dydžio Danijos finansinę subsidiją Grenlandijai (koreguojant priklausomai nuo infliacijos), su tikslu suteikti salai prognozuojamai stabilias lėšas būtinų paslaugų ir infrastruktūros reikalams. Kartu nustatyta, kad Grenlandijos metinėms pajamoms iš mineralinių gamtinių resursų viršijus 75 mln. Danijos kronų, finansinė Danijos skiriama subsidija yra proporcingai mažinama.

Grenlandijos savarankiško valdymo įstatyme atskiras 21 straipsnis skirtas Grenlandijos nepriklausomybės siekiui. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad sprendimą dėl Grenlandijos nepriklausomybės priima Grenlandijos tauta (angl. *the people of Greenland*). Priimant tokį sprendimą, turi vykti derybos tarp Danijos ir Grenlandijos vyriausybių dėl salos nepriklausomybės

³⁹ *The Greenland–Danish self-government Commission’s report:*

<https://img9.custompublish.com/getfile.php/953432.1529.dwfvyfwtyy/Report+on+Self-Government+in+Greenland+-+Executive+Summary.pdf?return=www.arcticgovernance.org>

⁴⁰ *Lov om Grønlands Selvstyre (gældende i 2025):* <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2009/473>

Act on Greenland Self-Government (translation in English, original version from 2009):

<https://www.stm.dk/media/11338/10-notifikation-af-7-oktober-2009-til-fn-s-generalsekretaer-om-selvstyreloven.pdf>

Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu inatsit (in Greenlandic language, original version from 2009):

https://www.rigsombudsmanden.gl/media/8401/051_473_1206_lov_om_gr_nlands_selvstyre.pdf

⁴¹ Maria Achrén. Referendums in Greenland – from home rule to self-government. *Fédéralisme Journal*, 2019, p. 6:

<https://popups.uliege.be/1374-3864/pdf.php?id=1892>

įvedimo, o tarpvyriausybiniis susitarimas tuo klausimu sudaromas pritarus Grenlandijos Parlamentui (*Inatsisartut*) ir patvirtinus Grenlandijoje surengtame referendume. Be to, sudarytam susitarimui turi pritarti Danijos Parlamentas (Folketingas). 21 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad Grenlandijos nepriklausomybė reiškia Grenlandijos suverenitetą salos teritorijoje.

Inatsisartut (Grenlandijos Parlamento) sprendimu, 2016 m. lapkričio mėnesį buvo sudaryta Grenlandijos konstitucinė komisija, įpareigota parengti Konstitucijos projektą (komisija, sudaryta iš visų 7 tuo metu esamų partijų atstovų, ekspertų ir patarėjų, oficialiai pradėjo darbą 2017 m. balandžio mėn.). Grenlandijos pagrindinio įstatymo projekte, pateiktame *Inatsisartut* 2023 m. balandžio mėnesį, numatyta parlamentinė respublika, tuo eliminuojant Danijos monarchų vaidmenį Grenlandijos valdyme, taip pat pabrėžiamas Grenlandijos inuitų identitetas, kartu užtikrinant lygias teises visiems gyventojams, nepriklausomai nuo etniškumo. Projekte paliekama atvira galimybė laisvos asociacijos susitarimams su Danija ar kita valstybe, bendradarbiaujant, pavyzdžiui, saugumo ir gynybos srityje, išlaikant Grenlandijos suverenumą. Paminėtina, kad 2024 m. rugsėjo mėnesį Grenlandijos Vyriausybė sudarė komisiją Konstitucijos projekto išsamiai teisinei–techninei peržiūrai (išvadas tikimasi parengti iki 2026 m.)⁴².

Pažymėtina, kad *Inatsisartut* inicijuojant Grenlandijos Konstitucijos projekto rengimą, salos Parlamente daugiausia vietų (11) turėjo centro kairės partija „Siumut“, pasisakanti už autonomiją, taip pat politinės kairės partija „Inuit Ataqatigiit“ (11 vietų), pasisakanti už Grenlandijos nepriklausomybę⁴³.

Grenlandijos Vyriausybė 2024 m. vasario mėnesį paskelbtoje užsienio politikos, saugumo ir gynybos strategijoje 2024–2033 m. laikotarpiui oficialiai deklaravo ilgalaikį tikslą siekti Grenlandijos nepriklausomybės⁴⁴.

Grenlandijos nepriklausomybės klausimas buvo ypatingai aktualus 31 vietos Parlamento (*Inatsisartut*) rinkimuose, įvykusiųose 2025 m. kovo 11 d. (rinkėjų aktyvumas siekė 74 proc.). Už laipsnišką nepriklausomybės siekį pasisakanti centro dešinės partija „Demokraatit“ laimėjo 10 vietų (29,9 proc. balsų), populistinė laikoma pro-nepriklausomybės partija „Naleraq“ gavo 8 vietas (24,5 proc. balsų), prieš tai buvusi valdančioji politinės kairės partija „Inuit Ataqatigiit“, pasisakanti už laipsnišką Grenlandijos atsiskyrimą nuo Danijos, užsitikrino 7 vietas (21,4 proc. balsų), kita buvusi valdančioji centro kairės socialdemokratų partija „Siumut“, palaikanti laipsnišką nepriklausomybės siekį, laimėjo 4 vietas (14,7 proc. balsų), o vienintelė už dabartinių saitų su Danija išlaikymą pasisakanti centro dešinės partija „Atassut“ gavo 2 vietas (7,3 proc. balsų)⁴⁵.

Tautų laisvo apsisprendimo teisė tarptautinėje teisėje

Akademinėje literatūroje Grenlandijos tautos laisvo apsisprendimo teisė pagal tarptautinę teisę yra aptariama kolonijų ir vietinių tautų (*indigenous peoples*) teisės į laisvą apsisprendimą kontekste.

Svarstoma, kad Grenlandijos tauta savo teisę į apsisprendimą, kaip kolonija, įgyvendino tuo momentu, kai jos kolonijinis statusas buvo pakeistas į savivaldžios teritorijos statusą po 1953 m. Danijos Konstitucinio akto pataisų priėmimo⁴⁶.

⁴² Martin Breum. Greenland drafts constitution for its ultimate independence. *Arctic Today*, 2023:

<https://www.arctictoday.com/greenland-drafts-constitution-for-its-ultimate-independence/>

⁴³ IFES – Greenland Parliament 2014 general election: <https://www.electionguide.org/elections/id/2825/>

⁴⁴ Greenland's Foreign, Security and Defense Policy 2024–2033 – an Arctic Strategy:

https://paartoq.gl/wp-content/uploads/2024/03/Greenlands_Foreign_-_Security_and_Defense_Policy_2024_2033.pdf

⁴⁵ Jessie Yeung, Lauren Kent. Greenland's center-right opposition wins closely watched election dominated by Trump's annexation threat. *CNN*, 2025:

<https://edition.cnn.com/2025/03/12/europe/greenland-election-polls-close-demokraatit-intl-hnk/index.html>

Greenlanders vote in a momentous election: six parties compete for 31 Seats. *High North News*, 2025:

<https://www.highnorthnews.com/en/greenlanders-vote-momentous-election-six-parties-compete-31-seats>

⁴⁶ Katja Göcke. The 2008 referendum on Greenland's autonomy and what it means for Greenland's future. *Heidelberg Journal of International Law*, 2009, p. 114–115: https://www.zaerv.de/69_2009/69_2009_1_a_103_122.pdf

Paaškinama, kad, JT Generalinės Asamblėjos 1960 m. gruodžio 15 d. patvirtinti principai „Dėl gairių valstybėms narėms, sprendžiant dėl pareigos teikti informaciją pagal JT Chartijos 73(e) straipsnį“⁴⁷ nustato, kad priklausoma teritorija (*non-self-governing*) vertinama kaip pilnai įgyvendinusi savivaldą (*self-government*), kai: a) sukuria suverenią nepriklausomą valstybę; b) laisvą asociaciją su nepriklausoma valstybe; c) integruojasi į nepriklausomą valstybę. Remiantis JT Generalinės Asamblėjos 1970 m. spalio 24 d. priimtos deklaracijos „Dėl tarptautinės teisės principų, susijusių su draugiškais valstybių santykiais ir bendradarbiavimu pagal JT Chartiją“⁴⁸ šeštuoju principu, kolonijos ar kitos priklausomos teritorijos statusas išlieka, kol tos kolonijos ar priklausomos teritorijos tauta neįgyvendina savo teisės į apsisprendimą pagal JT Chartiją.

Tokio apsisprendimo formos – suverenios ir nepriklausomos valstybės sukūrimas; laisva asociacija ar integracija į nepriklausomą valstybę; kitas politinis statusas, apspręstas tautos laisva valia. Todėl, kaip teigia dalis mokslininkų, JT 1954 m. lapkričio mėnesį pripažinus Grenlandijos atitikimą savivaldžios teritorijos kriterijams ir salos laisvanorišką integraciją į Danijos Karalystę ir panaikinus Danijos pareigą teikti informaciją pagal JT Chartijos 73 straipsnio e dalį, Grenlandija įgyvendino savo teisę į išorinį apsisprendimą, kai pasirinko integraciją į Daniją. Pažymima, kad 1952–1953 m. vykstant balsavimams dėl Danijos Konstitucinio akto pataisų, Grenlandija turėjo žinoti apie alternatyvą tapti nepriklausoma, tačiau savo pritarimu išreiškė kitokią valią ir neginčijo integracijos teisėtumo.

Paminėtina, kad tautų laisvo apsisprendimo principas 1945 m. buvo įtvirtintas JT Chartijoje⁴⁹ (1 str. 2 d., 55 str.). JT Generalinė Asamblėja 1952 m. gruodžio 16 d. priėmė rezoliuciją „Dėl tautų ir nacijų teisės į apsisprendimą“⁵⁰, o 1960 m. gruodžio 12 d. – rezoliuciją „Dėl nepriklausomybės suteikimo kolonijinėms šalims ir tautoms“⁵¹. Tautų laisvo apsisprendimo teisė įtraukta į 1966 m. priimtą Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą⁵², teigiant kad visos tautos turi apsisprendimo teisę ir remdamosi šia teise, jos laisvai nustato savo politinį statusą ir laisvai vykdo savo ekonominę, socialinę ir kultūrinę plėtrą (1 str. 1 d.). Analogiška nuostata yra 1966 m. priimtame Tarptautiniame ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakte⁵³ (1 str. 1 d.).

Kritikai tvirtina, kad Grenlandijos integracija į Daniją 1953 m. neatitiko JT Generalinės Asamblėjos numatytų procedūrinių ir materialių reikalavimų kolonijinių tautų apsisprendimo tinkamam pareiškimui, todėl šiomis dienomis negali būti laikoma įpareigojančia. Be to, iki 1960 m. teisė į tautų apsisprendimą dar nebuvo įgavusi aiškių bruožų ir tuo metu formavosi. Visgi, valstybės, vengdamos neigiamų precedentų, yra linkusios praeities sprendimus vertinti pagal to meto teisinės normas. Todėl, kaip manoma, šiuo metu Grenlandijai būtų reikalingas Danijos sutikimas, norint atsiskirti, kadangi Danija, kaip suvereni valstybė, gali savo laisva valia su tuo sutikti. Pažymėtina, kad 2009 m. Grenlandijos savarankiško valdymo įstatyme yra įtvirtinta derybų ir susitarimo su Danija procedūra, Grenlandijai nusprendus siekti nepriklausomybės.

Paminėtina, kad Danija yra JT narė nuo 1945 m. spalio 24 d., taip pat yra ratifikavusi Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą (1972 m. sausio 6 d.) ir Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą (1972 m. sausio 6 d.).

Akademinėse publikacijose Grenlandijos tautos, kaip vietinės tautos (*indigenous people*) teisė į laisvą apsisprendimą aptariama išskiriant du šios teisės aspektus – vidinį ir išorinį apsisprendimą. Vidinis siejamas su vietinei tautai sudaromomis sąlygomis netrukdomai vystytis ekonominėje, socialinėje, religinėje, kultūrinėje srityse, esant valstybės sudėtyje. Danija 2007 m. balsavo už JT deklaraciją „Dėl vietinių tautų teisių“⁵⁴, taip pat 1996 m. vasario 22 d. ratifikavo Tarptautinės darbo

⁴⁷ UN General Assembly – A/RES/1541(XV): [https://docs.un.org/en/A/RES/1541\(XV\)](https://docs.un.org/en/A/RES/1541(XV))

⁴⁸ UN General Assembly – A/RES/2625(XXV): [https://docs.un.org/en/A/RES/2625\(XXV\)](https://docs.un.org/en/A/RES/2625(XXV))

⁴⁹ UN Charter: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>

⁵⁰ UN General Assembly – A/RES/637 (VII): [https://docs.un.org/en/a/res/637\(vii\)](https://docs.un.org/en/a/res/637(vii))

⁵¹ UN General Assembly – A/RES/1514 (XV): [https://docs.un.org/en/A/Res/1514\(XV\)](https://docs.un.org/en/A/Res/1514(XV))

⁵² Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.261D576EDC40>

⁵³ Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas:

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1368BA1B875C>

⁵⁴ United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples:

<https://social.desa.un.org/issues/indigenous-peoples/united-nations-declaration-on-the-rights-of-indigenous-peoples>

organizacijos Vietinių ir genčių tautų konvencija⁵⁵, kartu pateikusi pranešimą kad jos teritorijoje yra tik viena inuitų vietinė tauta (*indigenous people*)⁵⁶. Literatūroje pažymima, kad tautos išorinis apsisprendimas nebūtinai siejamas su atsiskyrimu nuo valstybės, o gali pasireikšti suteiktomis platesnėmis teisėmis užsienio politikos srityje. Paaiškinama, kad pasaulio valstybių bendruomenė linkusi saugoti teritorinio vientisumo principo stabilų laikymąsi, todėl vietinių tautų apsisprendimo atveju apsiribojama vidinio apsisprendimo užtikrinimu liekant valstybės sudėtyje, nebent būtų sistemingai, grubiai pažeidžiamos ir neužtikrinamos vietinės tautos teisės į vidinį apsisprendimą⁵⁷.

JAV pretenzijos į Grenlandiją

1868 m. tuometinis JAV valstybės sekretorius Williamas Sewardas pasiūlė, kad amerikiečiai nusipirktų Grelaniją ir Islandiją, argumentuodamas galimybe tokiu būdu įgyti įtaką platesniame Šiaurės Atlanto regione, panašiai kaip Aliaskos įsigijimas iš Rusijos 1867 m. sustiprino JAV įtaką Šiaurės Ramiojo vandenyno regione. Ši idėja Danijai buvo nepriimtina.

Kai Danija tris Vakarų Indijos salas 1916 m. rugpjūčio 4 d. pardavė JAV už 25 mln. JAV dolerių aukso monetomis, tai užsitikrino, kad kartu su sutartimi (kaip priedas) pasirašytoje deklaracijoje JAV pripažintų Danijos suverenitetą Grenlandijos atžvilgiu. JAV išipareigojo neprieštarauti, kad Danijos politiniai ir ekonominiai interesai apimtų visą Grenlandiją. Sandoriui buvo pritarta Danijoje (Grenlandijos neįtraukiant į visuotinę apklausą) 1916 m. gruodžio 14 d. surengtame konsultaciniame referendume, įvykusiame prieš ratifikavimą Danijos Parlamente.

Antrojo pasaulinio karo laikotarpiu, Daniją 1940 m. balandžio 9 d. okupavus naciams, Grenlandija laikinai buvo paskelbta savavaldžia teritorija nepaprastosios padėties atveju, kaip tai leido Danijos įstatymai, o Danijos ambasadorius Vašingtone Henrikas Kauffmannas padėjo 1941 m. balandžio 9 d. pasiekti JAV ir Grenlandijos susitarimą dėl pastarosios gynimo ir *de facto* JAV protektorato saloje karo metu. Tuo pagrindu ir gynybos tikslais JAV įrengė 17 karinių objektų Grenlandijoje, įskaitant 4 pagrindines oro pajėgų bazes, meteorologijos stotį⁵⁸.

Pasibaigus karui, Danija pageidavo, kad JAV atsitrauktų iš Grenlandijos, kadangi 1941 m. sutartį vertino kaip laikiną sutikimą su JAV buvimu saloje karo metu. Atsakydamas į tai, JAV Prezidentas Harry Trumanas oficialiai pasiūlė Danijai 100 mln. JAV dolerių (kai kurių šaltinių duomenimis – aukso monetomis) už Grenlandiją, remdamasis strategiškai svarbiu tikslu užtikrinti gynybą nuo galimų Sovietų sąjungos grėsmių. Danijos užsienio reikalų ministras Gustavas Rasmussenas atmetė JAV siūlymą. Tačiau Danija formalizavo JAV prieigą prie Grenlandijos teritorijos ir galimybę ten turėti karines bazes NATO gynybos organizavimo rėmuose, 1951 m. pasirašydama su JAV sutartį dėl Grenlandijos gynybos⁵⁹. Pažymėtina, kad tiek Danija, tiek JAV yra NATO narės nuo 1949 m.⁶⁰ Paminėtina, kad Grenlandijos Tulės vietovėje įrengiant JAV oro pajėgų bazę, vietiniai inuitai 1953 m. gegužės mėnesį buvo perkelti maždaug 130 km į Šiaurę nuo Tulės (jie kreipėsi į teismą ir po 2003 m. Danijos Aukščiausiojo Teismo sprendimo, kad perkėlimas buvo neteisėtas, buvo išmokėtos kompensacijos).

Danijos ir JAV 1951 m. sutartis dėl Grenlandijos gynybos buvo pataisyta ir papildyta 2004 m., pabrėžiant trišalį Danijos, Grenlandijos ir JAV bendradarbiavimą ir konsultavimąsi ir nustatant,

⁵⁵ *Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)*:

https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C169

⁵⁶ *Environmental Law Alliance – HINGITAQ 53 vs. Denmark, Application No. 18584/04*:

<https://elaw.org/resource/denmark-hingitaq-53-vs-denmark-application-no-1858404-decision-european-court-human-rights-a>

⁵⁷ Sarah Pritchard. The rights of indigenous peoples to self-determination under international law. *Aboriginal Law Bulletin*. 1992: <https://classic.austlii.edu.au/au/journals/AboriginalLawB/1992/16.html>

⁵⁸ *U.S. Coast Guard – The Long Blue line: Greenland–Coast Guard’s Arctic combat zone of World War II, 1940–41*: <https://www.mycg.uscg.mil/News/Article/3292212/the-long-blue-line-greenlandcoast-guards-arctic-combat-zone-of-world-war-ii-194/>

⁵⁹ Ellen Margrethe Basse. Why Greenland is not for sale. *Journal of Comparative Urban Law and Policy*, 2020: <https://readingroom.law.gsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1061&context=jculp>

⁶⁰ NATO – *Alphabetical list of NATO member countries*: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm

kad vienintelė gynybinės paskirties vietovė Grenlandijoje yra Tulės oro pajėgų bazė, naudojama JAV. Šiuo metu – 2025 m. ši oro pajėgų bazė yra veikianti⁶¹.

Donaldas Trumpas apie JAV interesą įgyti ir kontroliuoti Grenlandiją pareiškė pirmosios savo kadencijos JAV Prezidento poste metu 2019 m. rugpjūtį, taip pat prasidėjus antrajai kadencijai šalies vadovo poste – 2025 m. sausio mėnesį ir tų pačių metų kovo 4 ir 13 d. D. Trumpo motyvai sudaro strateginių, ekonominių ir geopolitinių interesų derinį. JAV Prezidentas teigia, kad Grenlandijos kontrolė būtina JAV dėl tarptautinio saugumo užtikrinimo⁶².

Tarptautinės teisės ekspertų komentaruose pažymima, kad šiuolaikiniame pasaulyje Danija negali laisvai disponuoti Grenlandija, kaip tai buvo istorinėje praeityje, tame tarpe parduodant Vakarų Indijos salas. Susiformavusi tautų teisė į laisvą apsisprendimą reikalauja pačios tautos sutikimo kokiems nors pokyčiams⁶³.

Danijos Ministrė Pirmininkė Mette Frederiksen ir užsienio reikalų ministras Larsas Løkke Rasmussen nuosekliai pabrėžia, kad Grenlandija yra savarankiško valdymo teritorija Danijos sudėtyje ir patys grenlandai turi nuspręsti dėl savo ateities⁶⁴.

Grenlandijos Vyriausybės (*Naalakkersuisut*) vadovas Múte Bourupas Egede'as pareiškė, kad pati Grenlandijos tauta apsispręs dėl savo tolesnio kelio ir nenori tapti nei danais, nei amerikiečiais, o yra Grenlandijos inuitai⁶⁵. Daugiausia vietų Grenlandijos Parlamento (*Inatsisartut*) 2025 m. kovo 11 d. rinkimuose laimėjusios partijos „Demokraatit“ lyderis Jensas-Frederikas Nielsenas teigė, kad JAV Prezidento D. Trumpo pasisakymas yra netinkamas ir „dar kartą parodė, kad mes turime būti susitelkę tokiose situacijose“⁶⁶.

Parengė

Informacijos ir komunikacijos departamento

Tyrimų skyriaus

Patarėja Dainora Valiukaitė

Tel. (0 5) 209 6187, el. p. dainora.valiukaite@lrs.lt

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą. Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2025

⁶¹ *Encyclopedia Britannica – Thule Air Base*: <https://www.britannica.com/place/Greenland>

⁶² Kate Hairsine. Trump tells NATO chief the US needs Greenland. *DW*, 2025: <https://www.dw.com/en/trump-tells-nato-chief-the-us-needs-greenland/a-71918093>

⁶³ Carlotta Postel. "You cannot sell parts of a state territory". *Legal Tribune Online*, 2025: <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/interview-trump-usa-control-greenland-right-to-self-determination-international-law>

⁶⁴ Laura Gozzi. Danes struggle with response to Trump Greenland threat. *BBC*, 2025: <https://www.bbc.com/news/articles/cp313e41jy1o>

⁶⁵ Greenland PM rebuffs Trump: We do not want to be Americans. *Reuters*, 2025: <https://www.reuters.com/world/significant-that-trump-recognised-greenland-self-determination-denmark-says-2025-03-05/>

⁶⁶ Kate Hairsine. Trump tells NATO chief the US needs Greenland. *DW*, 2025: <https://www.dw.com/en/trump-tells-nato-chief-the-us-needs-greenland/a-71918093>